

ජය ශ්‍රී මහා බෝධිය හා බැඳි පූජා තේවාව

(තේවා ශිල්ප කුලිකයන්ගේ කාර්යභාරයේ සිදු වූ
වලාක්වය පිළිබඳ කෙරෙන සමාජ මානව විද්‍යාත්මක පර්යේෂණයකි)
ආචාර්ය වසන්ත කේ. දිසානායක¹

හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලාංකේය සමාජය හා සංස්කෘතිය බෞද්ධ සංස්කෘතියක් බවට පරිවර්තනය වීමට මහින්දාගමනය මෙන් ම දුමින්දාගමනය ප්‍රබල දායකත්වයක් සපයන ලදී. මෙරට එතෙක් පැවති සමාජ චාරිත්‍ර චාරිත්‍ර පද්ධතිය සාධනීය වෙනසකට පත් වෙමින් හේතුඵලවාදී සමාජ ස්ථරායනයක්, පූජාචාරිත්‍ර රටාවක් මෙකී බෞද්ධ සංස්කෘතිය වටා ස්ථාපිත වන්නට වන. ක්‍රි. පූ. තෙවන සියවස පමණ දී ගෞතම බෝධිසත්වයන් වහන්සේට බුද්ධත්වය ලබාගැනීමට පිටදුන් ජය ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේගේ දක්ෂිණ ශාඛාව මෙරටට වැඩමවීම කලාපීය දේශපාලන අධිකාරීත්වය (අශෝක අධිරාජ්‍යයා) හා මෙරට රාජ්‍ය අධිකාරීත්වය තුළින් සිදුවිය. මෙකී සංසිද්ධිය ලාංකේය සමාජ සංස්කෘතියට සෘජුවම බලපෑමක් ඇතිකළ සාධකයක් වූයේ භාරතීය බෞද්ධ සංස්කෘතිය හා බද්ධ ජය ශ්‍රී මහ බෝධි තේවා ශිල්ප කුල දහඅටකගේ පැමිණීමත් එකී සංස්කෘතිය මෙරට පෙර නොවූ විරූ පරිදි ස්ථිර ස්ථාවරත්වයට පත්වීමත් හේතුවෙනි.

මෙකී බෝධි සංස්කෘතිය කෙමෙන් භායනීයත්වයට පත්වුවද අවිනෂ්ට විශ්වසනීය සාක්ෂියක් ලෙස වර්තමානයේ දක්නට ලැබෙන ජය ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේ හා බැඳි පූජා තේවාව සුවිශේෂත්වයක් දරයි. උක්ත තේවාකර්ම හා බැඳි පාරම්පරික සම්පත් දායකයකත්වය වූ කලී එදාමෙදා තුර බෝධි සංස්කෘතිය හුවා දක්වන ප්‍රබලතම සාධකය ලෙස සැලකිය හැකිය. තේවාව වූ කලී "විහාර දේවාල ආදියෙහි දිනපතා හෝ නියමිත දිනවල හෝ පවත්වන සේවාව, විහාර දේවාල ආදියෙහි නියමිත වේලාවන්හි තුර්ය වාදන සහිතව පවත්වන පූජෝපහාරය" "විහාර දේවාල ආදියට කරන පූජාව වත්පිළිවෙත් සහ ආවතේවය උපහාරය" ලෙස හැඳින්විය හැකිය. ඒ අනුව මඵව ඇමදීමේ සිට බෝධීන් වහන්සේ උදෙසා සිදුවන සෑම කටයුත්තක්ම තේවා ගණයට අයත් ය.

බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් අනතුරුව බුදුන් වහන්සේගේ ස්ථානය නිකැතින්ම බෝධීන් වහන්සේට උරුම විය. බෞද්ධයෝ ජය ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේට ජීවමාන බුදුන් වහන්සේ හා සම කොට පුද පූජාවන්ට ලක් කළහ. මෙකී ගෞරවණීය බව පසුකාලීන වන විට බෝධීන් වහන්සේ වටා සුවිශාල වූ සේවා සංස්කෘතියක් ගොඩනැගීමට ඉවහල් විය. බෝධීන් වහන්සේ උදෙසා භාරතයේ

¹ මානවශාස්ත්‍ර අධ්‍යයන අංශය, සමාජීය විද්‍යා හා මානව ශාස්ත්‍ර පීඨය, ශ්‍රී ලංකා රජරට විශ්වවිද්‍යාලය, මිහින්තලේ, Email-dwasanta@yahoo.com

පැවැති භේරවාද්‍ය පෙරහැර කාර්තීකෝත්සව ආදී විවිධ තේවා නොඅඩුව ලක්දිව තුළ දී ද සිදුවනු දැකීම තම අභිප්‍රාය බව අශෝක රජු ශ්‍රී මහා බෝධි ශාඛාව සමග මෙරටට එවනු ලැබූ තේවා ශිල්පීන්ගෙන් සනාථ වේ.

මෙසේ එවනු ලැබූ පිරිස සම්බන්ධව මූලාශ්‍රයන්හි එන තොරතුරුවල සමවිෂමතාවයන් පවතින බව පෙනේ. සිංහල පාලි බෝධිවංශයේ කුල 18ක ශිල්පීන් 210ක් ද මහාවංශයේ 82 ක් හා සමන්තපාසාදිකාවේ ශිල්පීන් 66 ක් පිළිබඳ සඳහන් ය. ඒ කෙසේ නමුත් ඔවුන්ගේ මූලික තේවා කාර්යය හා නායකධුර කුලීන් ගම‍්‍ය වන්නේ උක්ත කාර්යයේ පැවැති සංකීර්ණ හා උත්තම ස්වභාවයයි. මෙම ශිල්පීන්ගේ කටයුතු අධීක්ෂණය පිණිස එවනු ලැබූ වේදිස දේවියගේ සහෝදර කුමාරවරු 8 දෙනා සුවිශේෂත්වයක් දැරීය. එමෙන් ම මෙරට දී මොවුන් ලැබූ රාජ්‍ය තනතුරු හා පදවි ආදිය පසුකාලීනව තමන් පැමිණි මූලික කාර්යයෙන් විනිර්මුක්තව රාජ්‍ය පරිපාලන ක්ෂේත්‍රය දක්වා විතැන්වීමකට මග පෑදීය.

කුල නාමය	නියමිත තේවා කාර්යය	කුල ප්‍රධානියාට හිමි තනතුර
දේවතා		
බත්තිය		
සෙට්ඨි		
බ්‍රාහ්මණ	සෙත්පතා ශාන්තිකර්ම පැවැත්වීම	බ්‍රාහ්මණ රජට්ඨාන
කුටුම්භික	රන්රිදී ධජ නගා සිටුවීම	උත්තරාපථ නායක
වාණිජ	අබ විලඳ සුවඳදුම් මල්වර්ග සැපයීම	මහා වාණිජ
ධනුග්ගහ	කපුටු රිලා ආදීන්ගෙන් බෝධිය රැකීම	ධනුග්ගහක
තරව්ජ	සේසත් නැගීම	තරව්ජ නායක
කාලිංග	පූජාවට අලුත් මල් සැපයීම	කුලිංග නායක
කප්පක	ලදපස්මල් හා ආහාර සැපයීම	කප්පක නායක
බලාත්ථ	මහා බෝධියට රැකවල්ලා සිටීම	බලාත්ථ ද්වාර නායක
පේසකාර	පැන් පෙරීමට පෙරහන්කඩනුල් හා ලණු සැපයීම	පේසකාර නායක

කුම්භකාර	බෝධිපුජාවට අවශ්‍ය පැන්කළ පාත්‍ර මුරුතැන් පිසීමට මැටි බදුන් සැපයීම	කුම්භකාරක නායක
මාලාකාර	මල්දම්, මල්වඩම් ගෙතීම	මාලාකාර නායක
ගන්ධකාර	ගන්ධ ධූප වර්ග 4ක් සැපයීම	ගන්ධකාර නායක
සිබ්බක	උඩුවියන්, පාවඩ, කොඩි සැපයීම	මහසීනා තනතුර
සුදක	පූජාබන් පිසීම, මුලුතැන්ගේ රැකීම	සුදක කුල නායක
කම්මකාර	බෝධියේ ඇතිවන පිළිල, බේදුරු ඉවත්කිරීමට කතුරු, කියත් සැදීම	කම්මකාර නායක
ලෝහකාර	රන්රිදී කැටපත් තැනීම	ලෝහකාරක නායක
උද්‍යානපාල	බෝමලුව අවට මල්රැක් රෝපණය මල් උයන් නඩත්තු කිරීම	උයන්ගොවි විද්‍යානේ
වඩිසකී	මහ වියන් මඩු, රුවන් මඩු කිරීම	ලංකා මහා ආචාරී
චිත්තකාර	මහබෝ මුදුනෙහි බඳින වියන් සැදීම	චිත්‍රකාර නායක
ආනොජ්ජවාදක	තෙවේලේ හේවිසි පූජා පැවැත්වීම	පට්ඨාවාදක නායක
ජත්තකාර	ජත්‍ර හෙවත් කුඩ සාදාදීම	ජත්‍රකාර නායක
ස්වර්ණකාර	රන්වැට, රිදීවැට, රන් වළං, සැදීම	අට්ඨකුල නායක හෙවත් අත්කුලේ
අමාත්‍ය		
ගෝපාල		
වේදිස දේවියගේ සහෝදර කුමාරවරු අටදෙනාගේ කාර්යභාරය		
බෝධිගුප්ත	බෝධීන් වහන්සේ රක්‍ෂා කිරීම	ලක්දිව් ජය මහලේනා
සුමිත්ත	පෙරහැර කරවීම	ජයමහ ලේනාවෝ
වන්දගුප්ත	මහබෝ මඟුලට රන්බෙර ගැසීම	මලයරාජ

දේවගුප්ත	මහබෝ මඟුලට අවශ්‍ය පැන් රන් කෙන්ඩිලා මංගල හස්තිරාජයාගේ දළ මතුපිට තබා නුවර පැදකුණු කිරීම	ලංකා මහාරට්ඨික
ධර්මගුප්ත	මහබෝ මඟුලෙහි සක් පිඹීම	මොරිය සිටු
සූරියගුප්ත	රන් කෙන්ඩියේ පිරිත් පැන් බෝධීන් වහන්සේට ඉසීම	කොතුරුගාන
ගෝතම කුමරු	බෝධීන් වහන්සේ මුදුනෙහි ධවලජත්‍ර දැරීම	සිත් ගන්නා
ජුතින්දර කුමරු	බෝ මඟුලෙහි ආරක්‍ෂක කටයුතු	අරක්මන

මේ සියල්ලෙහිම ප්‍රධානත්වය බෝධිගුප්ත කුමරුට හිමිවිය. ජය ශ්‍රී මහා බෝධි තේවා පිරිසගේ ඓතිහාසික සම්භවය මෙසේ වුවද වර්තමානයේ උක්ත කුල දහඅට වෙනුවෙන් තේවා ඉටුකරන්නේ විහාර පදවියේ ගම් වැසියන් පමණි. ඔවුහු වර්තමානයේ විහාර පාලුගම, විහාර බුලංකුලම, විහාර කල්ලංචිය, විහාර තිරප්පනේ, විහාර හම්මිල්ලකුලම, විහාර මැදවව්විය, විහාර කැප්පැටියාව, විහාර පුසියංකුලම හා විහාර ඉලුප්පුකුලම යන ගම් 09 හි වාසය කරති. ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේ වෙනුවෙන් උරුමකම් කියන දැනට ඉතිරිවී ඇති එකම ඓතිහාසික ජන පිරිස ද මොවුහු වෙති.

ක්‍රමවේදය සහ මූලාශ්‍රය

මෙම අධ්‍යයනයේ මූලික ක්‍රමවේදය වන්නේ ක්‍ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය හා ප්‍රාථමික මූලාශ්‍ර අධ්‍යයනයයි. ක්‍ෂේත්‍ර අධ්‍යයනයේ දී සහභාගීත්ව නිරීක්ෂණයන්, ප්‍රත්‍යේක අධ්‍යයනයන් යොදාගැනුණි. මූලාශ්‍ර අධ්‍යයනයේදී ප්‍රාථමික හා ද්විතීයික මූලාශ්‍ර භාවිත විය. තේවා පරම්පරාවන් සතුව පවත්නා බෝධි මංගල්ලය හා සම්බන්ධ පුස්තකාල පිටපත්, කෝල්මුර කවි ගායනා, පූජා විධි රටාව සමන්විත පිටපත් මගින් ලබාගන්නා තොරතුරුන් ප්‍රාථමික මූලාශ්‍ර අධ්‍යයනයට අන්තර්ගත වේ. ඒ සියල්ල අදාළ විෂයට සම්බන්ධව මානව විද්‍යාත්මක න්‍යායන් සමග තුලනය කිරීමක් ද සිදුවේ. සහභාගීත්ව නිරීක්ෂණයේදී ජයශ්‍රී මහා බෝධියේ පූජා තේවා පැවැත් වූ වේලාවන්වල දී ආරම්භයේ සිට හමාර වනතෙක් එය පරීක්ෂාවෙන් නරඹා අවශ්‍ය තැන්වල දී ඡායාරූප ගැනීම, හඬපටවලට ගැනීම, කපුමහත්වරු හා මේ පිළිබඳ ප්‍රාමාණික දැනුමක් සහිත සම්පත්දායකයින් සමග පැවැත් වූ සම්මුඛ සාකච්ඡා තුළින් අවශ්‍ය දත්ත රැස්කිරීම සිදුවිය.

ප්‍රතිඵල

ජයශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේට තේවා සඳහා පැමිණි ශිල්පකල හා ඔවුන්ගේ කාර්යභාරය වර්තමානය වනවිට භායනීයත්වයට පත්ව ඇත. අවිනිශ්චය පවත්නා තේවා ශිල්පීන්ගේ අතීතයේ උරුමව පැවැති කාර්යභාරය ද දැඩි වෙනසකට ලක්ව ඇත්තේ ඔවුන්ගේ අයිතිවාසිකම් හා බලතල සේවාවේ ද වෙනස්කම් සිදුකරමින්ය. කාලයාගේ ඇවෑමෙන් බෝධීන් වහන්සේ උදෙසා වූ තේවා ඔවුන් අතින් ගිලිහී ගොස් ඇත. ඒ අනුව වර්තමානයේ හේවිසි තේවාකරුවන් හැරුණු විට ජය ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේ වැඩ සිටින භූමිය තුළ හඳුනාගත හැකි තේවා පිරිස වන්නේ "වෙල්ලිදුරයි" ලෙස හඳුන්වන විහාර පදවියේ ගම් වැසියෝ පමණක් වෙති.

වර්තමානයේ ජයශ්‍රී මහා බෝධියේ සියලු තේවා කර්මයන් සිදුකරන විහාර පදවියේ ගම්වැසියන් හා ඉංග්‍රීසි යුගයේ දී වෙන්ව ගිය බුලංකුලම වලව්වේ පිරිස ද බෝධීන් වහන්සේ සමග ආ දහඅට කුලයෙන් විනිර්මුක්ත බෝධිගුප්ත කුමාරයාගේ පරපුරට අයත් කුලවත් පිරිස බව මෙහිදී තහවුරු විය. මහායා තනතුර අතීතයේ සිටම දුර්ම, බෝධිගුප්ත කුමරුට අයත් ගම්වරයෙහි පදිංචිවී සිටීම හා කුල වර්ග තහංචිය උක්ත සඳහනට ආලෝකය සපයයි. ද්‍රවිඩ පාලන සමයෙහි "රිදී මෙන් අමිශ්‍ර වූ ධුරදරන්නන්"යන අරුතින් "වෙල්ලිදුරයි" නාමය තමන්ට පටබැඳූ වග ඔවුන්ගේ අදහසයි.

ක්‍රි. පූ. යුගයේ සිට පාරම්පරිකව තේවා කුලිකයන්ට හිමිව තිබූ ජයශ්‍රී මහා බෝධියේ භාරකාරත්වය 1882 බ්‍රිතාන්‍ය යුගයේ දී ස්ථාපිත ශ්‍රීමහා බෝධි භාරකාර මණ්ඩලයකට හිමිවිය. වර්තමානයේදී ශ්‍රී මහා බෝධියේ තේවා සිදුකිරීමේ තීන්දු තීරණ ගැනීමේ ධුරාවලියක් තිබේ. බෝධිභාරකාර මණ්ඩලය (අටමස්ථානාධිපති, නුවරවැව පවුලෙන් පැවතෙන්නා, මල්වතු අස්ගිරි සහ ශ්‍රී පාදස්ථාන අධිපති ස්වාමීන් වහන්සේලා) තුළින් පත්වන මහදුරයා සහ ඔහු විසින් පත්කරන විහාරගම් නවයේ ගම් දුරයන් මෙන්ම මුරකරුවන් ඊට අයත්ය.

අතීතයේ බෝධියේ භාරකාරත්වය ඉසිලූ මහායා යන්නෙහි අරුත මහාදී පාද හෙවත් "රාජ කුමාරයා" යන්නය. මෙම ධුර නාමය ඉවත් කොට වර්තමානයේ "මහදුරයා" යන නාමය ප්‍රදානය කොට ප්‍රසිද්ධියට පත්ව ඇත. ඒ සමගින් බෝධීන් වහන්සේ හා සම්බන්ධ සියලු බලතල අතර මහායා තනතුර, තනතුරු නාමයෙන් මෙන්ම සේවාවෙන් ද පහත් තත්ත්වයට ඇද වැටුණි. බෝධි ආරක්ෂණයේ ප්‍රධානියා වූ බෝධිගුප්ත කුමාරාට තිබූ බලතල එම පරපුරෙන් ගිලිහී අද වන විට හික්ෂුන් වහන්සේ වෙත පැවරුණු බව ඉන් පැහැදිලිය.

මෙසේ ක්‍රි. පූ. යුගයේ සිට ශ්‍රී මහා බෝධිය හා සම්බන්ධව පැවැති තේවා ක්‍රමක්‍රමයෙන් ගිලිහී යාමට රාජධානි මාරු වීම, දුර්හික්ෂ එළඹීම මෙන්ම දැහැමි පාලකයින් බිහි නොවීම සාධක කොට දැක්විය හැකි වුවත් ආසන්නම හේතුවක් ලෙස අනුමාන කළ හැක්කේ ඔවුහු බෝධීන් වහන්සේ සඳහා වූ තේවා වන් අත්හැර

රාජ්‍ය පාලනය විෂයෙහි සහසම්බන්ධ වීම ය. දේවානම් පියතිස්ස රජු කුමාරවරුන්ට පිරිනැමූ තනතුරුවලින් ඒ බව සනාථ වේ.

මෙම ශිල්පීන් තම ශිල්පීය නිපුණතාව මත පොදුජන සමාජයට අනුගතවීම නිසා පසුකාලීනව කුල ස්ථරායනයක් ස්ථාපිත වීමට ප්‍රබල සාධකයක් වූවාට සැක නැත. මහනුවර යුගයේ කුල ස්ථරායනයටත් රාජකාරී ක්‍රමයටත් ප්‍රබල හේතුවක් වූයේ උක්ත පදනමයි. එහෙයින් සිංහල සංස්කෘතියේ ප්‍රබල විපර්යාසයකට පත්කිරීමට බෝධිත්වහන්සේගේ පූජාතේවා සඳහා පැමිණි ශිල්පශ්‍රේණීන්ට හැකි වූ බව පැහැදිලිය.

ප්‍රමුඛ පද: ජය ශ්‍රී මහා බෝධිය, තේවා ශිල්පීන්, කුල ස්ථරායනය, තේවාකර්මයේ භායනීයත්වය

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

සිංහල බෝධි වංශය, (1929). (සංස්.) බද්දේගම ශ්‍රී ධම්මරතන, සං සත්මිණී යන්ත්‍රණාලය.

සිංහල මහාවංශය, (1996). (සංස්.) ශ්‍රී සුමංගල හිමි, බටුචන්තුඩාවේ දේවරක්‍ෂිත, කොළඹ: එස් ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.

කරුණානන්ද, යු.බී, (1992). අනුරාධපුර ශ්‍රී මහා බෝධීන් වහන්සේ ඓතිහාසික ලේඛන සංග්‍රහය.

සිසිරසේන, උක්කුවාවිදානේගේ. වයස අවුරුදු 67, වෙළඳාම, 2013.02.08 නිවසේ දී සිදුකළ සාකච්ඡාව.